JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Matikainen, Minni; Tervasmäki, Tuomas

Title: Työelämävetoisen korkeakoulupolitiikan ja syvällisen oppimisen välinen ristiriita

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Edistyksellinen tiedeliitto

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Matikainen, M., & Tervasmäki, T. (2021). Työelämävetoisen korkeakoulupolitiikan ja syvällisen oppimisen välinen ristiriita. Tiedepolitiikka, 46(2), 52-54.
https://journal.fi/tiedepolitiikka/article/view/107460

Työelämävetoisen korkeakoulupolitiikan ja syvällisen oppimisen välinen ristiriita

Minni Matikainen ja Tuomas Tervasmäki

Korkeakoulutuksen kentällä ilmenee voimistuva ristiriita yhtäältä nopeita tuloksia vaativan korkeakoulupolitiikan ja toisaalta aikaa vaativan oppimisen välillä. Kun nykyinen korkeakoulupolitiikka tavoittelee joustavia työelämävalmiuksia ja ripeää tutkintoon valmistumista, on korkeakouluissa perinteisesti tavoiteltu opiskelijoiden ajattelurakenteiden syvällistä muutosta. Näyttää siltä, että korkeakoulupolitiikassa oppiminen on määritelty melko kapeasti eikä siinä ole otettu huomioon oppimiseen kuuluvia regressiivisiä elementtejä.

Suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa on koko 2000-luvun korostunut kansallisen kilpailukyvyn tavoittelu, vahva teknologia- ja kehitysusko sekä työelämän kannalta relevantin tiedon ja valmiuksien tuottaminen. Näiden päämäärien uhkana on nähty muun muassa liian pitkät opiskeluajat ja heterogeeniset opinnot. Etenkin työ- ja elinkeinoelämä on korostanut yritysten tarpeiden huomioimista korkeakoulujen uudistamisessa. Esimerkiksi Teknologiateollisuuden mukaan yritykset haluaisivat "koko Suomen korkeakoulujen tarjonnan yhteen supermarkettiin, josta voi joustavasti valita ja ostaa haluamansa kärryllisen" (Juvonen 2020).

Korkeakoulusektoria onkin viime vuosina uudistettu tiuhaan tahtiin: Opintotuen rajaamisella ja yliopistojen valintakoeuudistuksella pyrittiin nopeuttamaan ja sujuvoittamaan opintoihin pääsyä ja opinnoissa etenemistä. Osaamisperustaisella modulaarisella opintotarjonnalla ja jatkuvan oppimisen reformilla on puolestaan pyritty "joustavoittamaan" ja yhdenmukaistamaan opintoja. Korkeakoulutuksen visiotyössä modulaarista opetussuunnitelmaa kuvataan mahdollisuutena palvella joustavasti "erilaisia opiskelijaryhmiä, opiskelijoiden liikkuvuutta ja työ- ja elinkeinoelämää" (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019a, 21).

Jatkuvasta oppimisesta muodostuu opetus- ja kulttuuriministeriön asiakirjojen pohjalta yksipuolisesti työelämävetoinen ja sen ehdoilta määrittyvä kuva (esim. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019b). Tällaisen jatkuvan oppimisen reformin ihanteen oppija voidaan tulkintamme mukaan nähdä itseriittoisena ja rationaalisena markkinasubjektina. Tällaisen oppijan ajatellaan pystyvän tekemään työntekijäkansalaisuutensa (ks. Brunila ym. 2013) kannalta relevantit kurssivalinnat. Tilanteesta voi käyttää metaforaa, jossa korkeakouluopiskelija "shoppailee" ostoskoriinsa itselleen sopivan tutkinnon valitsemalla itseään kiinnostavia kursseja ja kokonaisuuksia.

Oppimisteoreettisesti edellä kuvattu näkemys jatkuvasta oppimisesta perustuu formaaleille koulutuksille tyypilliseen informatiiviseen oppimiseen (ks. Kegan 2000). Siinä opittavien tietojen ja taitojen määrän katsotaan lisääntyvän tasaisesti ja yhdenvertaisesti koulutuksen aikana.

Työelämälähtöinen ja informatiivinen oppiminen voi nähdäksemme soveltua lyhytkestoiseen ja tarkasti kohdennettuun lisäkouluttautumiseen, mutta korkeakoulutuksen tehtävien ja tutkintokoulutuksen tavoitteiden näkökulmasta se ei näytä tarkoituksenmukaiselta tai pedagogisesti riittävältä. Perinteisesti esimerkiksi yliopistokoulutuksen tavoite on ollut huomattavasti pelkkiä työelämätaitoja laajempi: monialaisesti sivistynyt, kulttuurisesti arvokasta perintöä vaaliva, itsenäiseen ajatteluun ja yhteiskunnan demokraattiseen kehittämiseen kykenevä kansalainen (ks. Rustin 2016; Välimaa 2018; Himanka 2019). Korkeakouluopinnoissa pyritään tietojen ja taitojen määrän ohella kehittämään etenkin opiskelijoiden tieteellistä ajattelua: avaamaan uusia näkökulmia hahmottaa maailmaa ja kehittää itse ajattelemisen tapoja (ks. Crooks 2017).

Ajattelun rakenteita muuttavaa oppimista kutsutaan transformatiiviseksi oppimiseksi, jossa tavoitteena on, että prosessin jälkeen opiskelija ei enää ajattele samalla tavalla kuin aiemmin (mm. Mezirow 1990; 2000). Ongelmaksi jatkuvan oppimisen reformin ostoskorimetaforassa tuleekin, että opiskelija "shoppailee" edellisen ajattelun viitekehyksensä puitteissa, eikä näin välttämättä osaa tehdä valintoja, jotka voisivat oh-

jata ajattelua uusille urille (ks. Naidoo & Jamieson 2005, 275). Vaarana on, että ajattelun perusrakenteet eivät muutu, vaan olemassa oleviin, sosiokulttuurisesti omaksuttuihin tulkintakehyksiin tuodaan vain uusia sisältöjä.

Transformatiivisessa näkökulmassa oppiminen ymmärretään monimuotoisena ja vaativana prosessina. Siinä opittu ei vain kumuloidu lineaarisesti, vaan omien ajattelun viitekehysten muuttuminen herättää opiskelijoissa usein myös tiedostamatonta vastustusta. Tästä näkökulmasta työelämävetoinen ja reaktiivisesti muuttuva korkeakoulupolitiikka on ongelmallista, sillä ajattelutavat eivät muutu nopeasti, helposti tai kivuttomasti kuten ostoskorimetafora esittää.

Oppimisprosesseihin – sekä informatiivisiin että transformatiivisiin – liittyykin Thomas Ziehen (1991) mukaan aina kaksi vastakkaista intressiä: eteenpäin pyrkivä progressiointressi sekä uutta vastustava regressiointressi. Progressiointressiin kuuluu ihmisen tarve ja halu oppia uutta ja saada uusia kokemuksia; se saa ihmisen kurottautumaan ja uskaltautumaan kohti tuntematonta. Regressiointressi puolestaan liittyy tarpeeseen ja haluun vetäytyä, suojautua, palata ja toistaa tuttua, mikä luo turvaa ja antaa mahdollisuuden levätä tutuissa toimintakaavoissa. Oppimisessa tarkoituksenmukaista ei ole lukittautua vain toiseen intressiin, vaan molemmat ovat välttämättömiä. Koulutuskonteksteissa uutta vastustava regressiointressi nähdään kuitenkin helposti vain oppimista haittaavana tekijänä, josta tulee päästä eroon. (Ziehe 1991, 133–146.)

Oppimiseen liittyvien intressien ja erilaisten oppimisprosessien ja -tulosten analyyttisempi tarkastelu olisi mielestämme tarpeen suomalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa. Siinä missä progressio näytetään ymmärtävän kapeasti mahdollisimman tehokkaana ja nopeana informatiivisena oppimisena, on regressio nähty vain koulutusprosessin hidasteena – tai sivuutettu keskusteluista jopa kokonaan. Regressiointressi tulisi kuitenkin hyväksyä luonnolliseksi, irrottamattomaksi ja ennen kaikkea tarpeelliseksi osaksi myös korkeakoulutuksessa tapahtuvia oppimisprosesseja.

Ajattelurakenteiden muutos ja sen edellyttämä aika vaihtelee yksilöittäin, eikä ole realistista vaatia kaikilta yhdenmukaista ja saman mittaista opiskelutaivalta. Tästä näkökulmasta esimerkiksi eri opintolinjojen kokeilut ja alan vaihtaminen voivat olla osa mielekästä oppimisprosessia (Vuorinen-Lampila 2020), mutta ensikertalaiskiintiöt ja opintotuen rajaukset ovat tehneet tästä vaikeampaa. Valmistumisaikojen venymistä ei siis pidä nähdä yksioikoisesti opiskelijoiden velttoiluna, jota tulisi suitsia kuriin erilaisin tiukennuksin. Ilmiölle on monta syytä: se voi olla ilmaus oppimisprosessin haastavuudesta tai osoittaa tarvetta levätä. Oppiminen ei ole yksioikoista, tasavauhtista taivalta, vaan sykäyksittäin etenevää liikettä, mikä on tärkeää huomioida niin koulutuspolitiikassa kuin opetuksen käytännöissä.

Korkeakoulutuksen rakenteiden tulisi tukea monipuolisemmin myös oppimisen progressiointressejä: informatiivisen, tietopainotteisen oppimisen rinnalla tarvitaan myös transformatiivista oppimista. Tämä edellyttää opiskelua tukevia pysyviä rakenteita, pitkäkestoisia ja syveneviä oppimisprosesseja sekä pirstaloituneen sisältösilpun sijaan huolellisesti punnittuja struktuureja (ks. Nikkola ym. 2013). On tärkeää myös huomioida, että transformatiivisessa oppimisessa regressiointressi saattaa ilmetä informatiivista oppimista voimakkaammin, koska muutoksen alla ovat tällöin ihmisen syvästi henkilökohtaiset ajattelun rakenteet ja tavat prosessoida tietoa (ks. Kegan 2000).

Tieteenalan syvällinen ymmärtäminen ja luova ajattelu edellyttävät avointa keskustelua sekä aikaa pohtia ja esittää kysymyksiä – perustuvathan tiede ja oppiminen vuorovaikutukselle yhteisöllisissä käytännöissä. Transformatiivisen oppimisen kaltaiselle, syvällisemmälle progressiolle vaikuttaa olevan yhä vähemmän tilaa työelämätaitoihin tähtäävän jatkuvan oppimisen mukaisessa koulutuksessa. Oppimisteorioiden valossa jatkuvan oppimisen reformin oppimiskäsitys näyttäytyy pinnallisena ja kapeana, mikä para–doksaalisesti voi estää innovaatiodiskursseissa tavoitellun "boksin ulkopuolelta ajattelun".

Opiskelijoiden ajatelurakenteiden transformatiiviselle muutosprosessille on oltava tilaa, jotta uudenlaiset yhdistelmät ja kekseliäät ideat voisivat muotoutua. Korkeakoulujen nykytilanne puhuu kuitenkin toista kieltä. Työelämä- ja aivotutkija Kiti Müller (2012) on esittänyt, että yliopistojen tehostamistoimenpiteiden takia opetustehtävissä toimivilla on liikaa opiskelijoita ohjattavinaan. Tämän vuoksi opiskelijoiden mahdollisuudet vuoropuheluun alan asiantuntijoiden kanssa ovat kaventuneet olemattomiksi. Nykyisessä paineistetussa tehoputkessa opis-

kelu ei tarjoa opiskelijoille riittävästi tilaa tieteellisen ajattelun kehittymiselle ja sen soveltamisen oppimiselle (Müller 2012).

Mikäli todella halutaan saada aikaan syvällisiä muutoksia opiskelijoiden ajattelutavoissa, tulee korkeakoulutuksen rakenteita kehittää akateemisen yhteisön asiantuntijuuteen luottaen ja riittävät resurssit turvaten. Tällöin opetushenkilöstö pystyisi yhteisön itsemäärittämien tavoitteiden suuntaisesti kehittämään monipuolisia ja pedagogisesti mielekkäitä opetuskokonaisuuksia. Tällainen koulutus vastaisi paremmin korkeakoulutuksen moninaisiin tehtäviin ja olisi lopulta myös työelämän etu.■

Lähteet

Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E. & Teittinen, A. (toim.) (2013). Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus.

Crooks, S. M. (2017). Finding place in higher education: An epistemological analysis. The Canadian journal for the scholarship of teaching and learning 8(1).

Himanka, J. (2019). Mistä yliopistossa on kyse? Kohti dialogia korkeimmasta opetuksesta. Kasvatus ja aika 13 (2), 21–35.

Juvonen, L. (2020). Suomeen tarvitaan vain yksi uusi yliopisto: virtuaaliyliopisto. 8.12.2020. https://teknologiateollisuus.fi/fi/ajankohtaista/suomeen-tarvitaan-vain-yksi-uusi-yliopisto-virtuaaliyliopisto Luettu 6.4.2021.

Kegan, R. (2000). What ”form” transforms? A constructive-developmental approach to transformative learning. Teoksessa J. Mezirow (toim.) 2000. Learning as transformation. Critical perspectives on a theory in progress. San Francisco: Jossey-Bass. 35–70.

Mezirow, J. (toim.) (2000). Learning as transformation. Critical perspectives on a theory in progress. San Francisco: Jossey-Bass.

Mezirow, J. (toim.) (1990). Fostering critical reflection in adulthood. A guide to transformative and emancipatory learning. San Francisco: Jossey-Bass.

Müller, K. (2012). Ajattelevat aivot yliopistossa. Teoksessa P. Ståhle ja A. Ainamo (toim.) Innostava yliopisto. Kohti uudistavaa yliopistojohtamista. Helsinki: Gaudeamus, 165–189.

Naidoo, R. & Jamieson, I. (2005). Empowering participants or corroding learning? Towards a research agenda on the impact of student consumerism in higher education. Journal of Education Policy 20 (3), 267–281.

Nikkola, T., Rautiainen, M. & Räihä, P. (toim.) (2013). Toinen tapa käydä koulua. Kokemuksen, kielen ja tiedon suhde oppimisessa. Tampere: Vastapaino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019a). Korkeakoulutus- ja tutkimus 2030-luvulle. Vision tiekartta. https://minedu.fi/documents/1410845/12021888/Korkeakoulutus+ja+tutkimus+2030-luvulle+VISION+TIEKARTTA_V2.pdf/ Luettu 6.4.2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019b). Jatkuvan oppimisen kehittäminen. Työryhmän väliraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:19. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161576/OKM_2019_19_Jatkuvan_oppimisen_kehittaminen.pdf Luettu 8.9.2021.

Rustin, M. (2016). The neoliberal university and its alternatives. Soundings: A journal of politics and culture 63 (1), 147–170.

Vuorinen-Lampila, P. (2020). Yliopiston opiskelijavalinnasta opintourille: miten opintouratyypit ja siirtymäjärjestelmä linkittyvät koulutuspoliittisiin tavoitteisiin? Teoksessa J. Ursin, R. Muhonen (toim.) Tuntematon korkeakoulutus. Kasvatusalan tutkimuksia, 80. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.193–226

Välimaa, J. (2018). Opinteillä oppineita. Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle. Jyväskylä: University Press of Eastern Finland.